De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124.)

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE.** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.**
Inzendingen, die later dan *Donaerdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 8 Juli 1900. N°. 1175.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* 1.20, voor het Buitenland per jaar *f* 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels *f* 1.20, voor elken regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.

XXXI.

KERK EN STAAT.

XIX.

> Maar de natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.
> 1 Corinthe 2 : 14

De eerste onderscheiding, waarop het hier aankomt, is die tusschen het Overheids*ambt* en de *persoon* die dit ambt bekleedt. Dit onderscheid treedt zeer scherp in het licht, bijaldien *de* Overheid een *saamgestelde* macht is. Zoo was in de dagen van onze Republiek, Oranje niet *de* Overheid, want de overhoogheid berustte bij de Hoogmogende Heeren der Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. Zoo is ook nu in Frankrijk de President der Republiek niet *de* Overheid, maar slechts eerste Staatsdienaar. En al leven wij thans onder een monarchie, zoodat onze Koningin draagster der Souvereiniteit is, toch is ook de Souvereine macht grondwettiglijk in verband gezet met de Staten-Generaal, en kan zonder de medewerking van deze Staten geen wet tot stand komen. Slechts in zeer enkele gevallen kan men zeggen, dat één enkel persoon in absoluten zin vrijmachtig het ambt van Hooge Overheid onder God uitoefent. Doch al stapte men over de wel niet constitutioneele, maar dan toch zakelijke banden heen, en al nam men in dien zin den Czaar aller Russen als het type van den vrijmachtigen Alleenheerscher, vast staat dan toch, dat in verreweg de meeste beschaafde staten zulk een overheid niet bestaat, en dat, met name ook in ons land, voor elke daad der Hooge Overheid meer dan één persoon heeft mede te werken. Juist dit nu maakt, dat het onderscheid tusschen het Overheids*ambt* en den Overheids*persoon* een beteekenis erlangt, die onder ieders bereik ligt. Bij den Alleenheerscher bestaat dat verschil, tusschen wat hij als mensch doet en hetgeen hij ter uitoefening van zijn gezag doet, wel evenzeer; maar het komt minder duidelijk uit. Ambt en persoon vallen alsdan, bij oppervlakkige beschouwing, te zeer samen. Maar is er sprake van een samengestelde uitoefening van het Overheidsgezag, zoodat de uitoefening van dit hoog gezag niet kan plaats hebben, dan onder de medewerking van velerlei personen, dan voelt en tast ieder, dat ambt en persoon *twee* zijn. Als menschelijke persoon is onze Koningin, b.v., op kerkelijk gebied geheel vrij, zich te voegen bij de Kerk harer belijdenis en harer overtuiging. Daar heeft geen Minister of geen Staten-Generaal mede van doen. Als koninklijke wetgeefster daarentegen is zij niet vrij, want daartoe is haar volgens de Grondwet, die zij bezwoer, onmisbaar de medewerking van minstens 51 leden (gerekend bij voltallige opkomst) der Tweede, van minstens 26 leden der Eerste Kamer, en van minstens één Minister; en ook al nemen we de Kamers bij slechtste opkomst, dan blijven deze cijfers toch altoos nog 26, 13 en 1, d.i. saam 40. Zoo staan we dus niet meer voor de uitwerking van één wil en van één inzicht en van één overtuiging, maar voor het effect van *veler* overtuiging en van *veler* zin en wil. Niet natuurlijk alsof het Souverein gezag gedeeld en gesplitst ware. Tot uiting kan dit gezag alleen door de Koningin komen. Maar zal een wet *wet* zijn, dan moeten toch minstens 41 inzichten en 41 wilsuitingen zich hebben doen gelden.

Breng dit nu in verband met het optreden der Kerken en met de Autoriteit van het Woord, en ge vat terstond tot welke conclusie u dit leiden moet. „Begrijpt de natuurlijke mensch niet de dingen die des Geestes Gods zijn, en zijn ze hem dwaasheid, ja, *kan* hij ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden", en ook, „kan wie niet wedergeboren is uit water en geest, het Koninkrijk Gods *zelfs niet zien*", dan kan het ambt der Overheid nooit tot waardschatting van de Kerk en tot een buigen voor het Woord komen, tenzij de personen die tot de uitoefening van het Overheidsgezag moeten saamwerken, opheilden natuurlijke menschen te zijn, en wedergeboren werden. Niet het ambt wordt van natuurlijk geestelijk, en niet het ambt wordt wedergeboren; die geestelijk-wedergeboren wordt is *de persoon*. Wel zijn er ook *ambtelijke* gaven des Geestes, maar deze verschillen naar het ambt is. Verleent Jezus, door op zijn apostelen te blazen, hun den Heiligen Geest, zoo is deze gave geestelijk-ambtelijk, omdat het apostolaat een ambt in de Kerk, en dus op het terrein der Particuliere genade is; maar ontvangen Bezaléel en Aholiab ambtelijke gaven des Geestes, dan zijn deze gaven van *maatschappelijken* aard, want het bewerken van goud en zilver hoort thuis op het terrein van de Gemeene Gratie. En zoo dus ook, als een Jephta, of een ander der Richters, door den Geest wordt gedreven, zoo is deze Geestesgave van *politieken* of *militairen* aard, en hoort dus evenzeer thuis op het terreinder Gemeene Gratie. Verleent alzoo God de Heere ook nu nog aan een Vorst of aan een Vorstin, aan een Minister der kroon, of aan een lid der Staten-Generaal, eenig talent of eenige gave, dan ligt deze gave, voorzoover ze strekt om hen voor dezen dienst te bekwamen, evenzoo niet op het geestelijk terrein der particuliere genade, maar op dat der Gemeene Gratie. Voor het Overheidsambt als zoodanig komen dus alleen zoodanige gaven in aanmerking, als geheel vallen buiten de dingen waarvan Paulus zegt dat ze geestelijk onderscheiden worden; en het geestelijke dat er bijkomt, kan nooit anders komen dan van den bekeerden, van den wedergeboren *persoon*, die uiteraard niet ambtelijk, maar als zondaar tot geloof en bekeering kwam. Hoezeer dus ook in het afgetrokkene moet worden volgehouden, dat *alle* Overheid, als Dienaresse Gods, de Kerk van Christus met open armen op haar erf behoort te ontvangen, zoo hangt de vraag of dit geschieden *kan* en *zal*, geheel af van de verhouding waarin de Overheidspersonen tot die Kerk staan. Elk Overheidspersoon, die de Kerk op haar rechten prijs schat, en in haar ziet, wat ze metterdaad is, sluit zich als persoon zelf bij haar aan, en weet haar diensvolgens ook in zijn ambtelijke positie te schatten. Daarentegen toont een Overheidspersoon, die zich niet bij haar aansluit, reeds daardoor, dat hij haar waarde en eigenlijke beteekenis *niet* doorziet; dat zijn oog hiervoor *niet* geopend is; en dientengevolge zal hij in zijn ambtelijke positie ook het inzicht *missen*, dat voor de volle waardeering van de Kerk van Christus onmisbaar is. We spreken hier nu natuurlijk in de onderstelling, dat er nog slechts ééne soort geïnstitueerde kerk bestaat Zoodra de openbaring der Kerk zich in meerdere deelen splitst, komt een geheel andere overweging in aanmerking.

Staat nu deze onderscheiding eenmaal duidelijk op den voorgrond, dan komen in de tweede plaats in aanmerking die geheel andere onderscheidingen, die afhangen van den *regeeringsvorm* en van de *geestelijke gesteldheid* van het volk. Is de regeeringsvorm streng monarchaal en autocratisch, zoo zal de persoonlijke overtuiging van den Heerscher een schier alles beslissenden invloed uitoefenen. Is hij zelf onbekeerd en der Kerk vijandig, allicht zelfs een andere religie toebehoorende, zoo zal zijn gezag en zijn macht zich *tegen* de Kerk keeren, haar voortgang pogen te verhinderen, en zoo mogelijk haar terugdringen, waar ze reeds veld won. Is hij een onverschillig man, zoo zal hij in zake de religie „Gods water, gelijk men zegt, over Gods akker laten loopen". Maar ook, is hij een bekeerd kind van God en zelf met ijver voor het Evangelie bezield, zoo zal hij de kerk zoeken, zich bij haar voegen, in staatszaken met de Christelijke beginselen rekening houden, en haar rechten en voordeelen beschikken. Zelfs heeft de historie geleerd, dat zulke Heerschers, als ze der Kerk een warm hart toedroegen, nog verder gingen, en door hun Overheidsmacht dwang op hun onderdanen uitoefenden, om ze tot den heiligen Doop te bewegen, en tegelijk alle andere religie hun te verbieden. Of dat al dan niet het geval was, hing meestal af van de geestelijke gesteldheid van het volk. Was eenmaal het grooter deel des volks tot de Christelijke religie overgegaan, zoo kon de overgang van het kleiner deel veelal worden doorgezet; maar niet alzoo bij omgekeerde verhouding. — Bij minder autocratischen regeeringsvorm daarentegen reikte de persoonlijke invloed van den monarch zoo ver niet. Hoezeer ook persoonlijk der Kerk genegen, had zulk een vorst dan de staatsinrichting niet alleen in eigen hand. Anderen hadden daarin medezeggenschap. En dit juist belette den monarch dan bij ondervonden tegenstand de Kerk zóó tot haar recht te doen komen, als hij zelf wel zou hebben verlangd. En waar geen heerscher gebood, maar het volk zelf, hetzij in volksvergaderingen, hetzij door vertegenwoordigers, de wet gaf, werd de positie der Kerk uit den aard der zaak beheerscht door de meerderheid, ging meest op en neer, en was ook plaatselijk zeer verschillend.

De derde onderscheiding, die hier in aanmerking komt, is het onderscheid tusschen de eerst gebodene en de later voortdurende positie, die aan de Kerk wordt ingeruimd. Als pas de Kerk in het land komt, moet haar geheele positie nieuw geregeld, hetzij feitelijk, hetzij door de wet, en daarom hangt bij dat eerste optreden zoo schier alles af van de persoonlijke overtuiging van wie op dat oogenblik de macht in handen hebben. Toen keizer Constantijn overging, ging feitelijk met hem het Rijk over, en verkreeg de Kerk juist daardoor de schitterendste positie. Maar heel anders komt dit te staan, als diezelfde Kerk twee, drie eeuwen in een land bestaan heeft. Dan toch heeft ze burgerrecht erlangd, heeft ze zich op vaste wijze gevestigd, en is onder usueel of geschreven recht gekomen. Is dit nu eenmaal het geval, dan zal dit alles niet plotseling onderstboven worden gehaald, omdat er een Heerscher optreedt, die persoonlijk onbekeerd is. In den regel zal hij, ook onbekeerd, toch lid der Kerk zijn. De eenmaal ingerichte orde van zaken zal hij laten voortbestaan, en ook onder zijn bewind zal de Kerk het profijt hebben van haar vroeger verworven positie. Wel zijn er b.v. te Rome keizers geweest die zich hier niet aan stoorden, en, uit vijandschap tegen den naam van Christus, de oude vervolgingen weer opnamen, en tegen de Kerk van Christus woedden. Maar later hield dit op. Zoo goed als ieder behoorde toen zelf tot de Kerk, en al waren er ook toen onder de vorsten goddelooze deugnieten, aan vervolging van de Kerk deden ze toch niet; immers ze lieten haar in het bezit van de eens verkregen rechten, en hun persoonlijke overtuiging had hoogstens invloed op de wijze van bejegening der kerkelijke ambtsdragers. Men heeft dan te doen met een volkstoestand, die van lieverlede geheel onder de heerschappij der Christelijke beginselen gekomen is. De Kerk is geen nieuw aangekomene meer, maar kan haar adelbrieven toonen; en het Overheidsgezag blijft haar eeren en beschermen, geheel afgescheiden van de vraag of de drager van het hooge Overheidsgezag persoonlijk al dan niet een in geestelijken zin geloovige is.

Een vierde onderscheiding is hierin gelegen, of men rekent met de hooge of met de lagere Overheid, en met de ambtelijke personen, die als de armen zijn, waarmede het Hoog Gezag zich handhaaft en zijn wil ten uitvoer legt. Er zijn overheden in de steden, er zijn overheden in de gewesten, en die beide zijn onderscheiden van de hooge Overheid die heel het land regeert. Voor zoover nu de positie der Kerk bepaald wordt door wetten en vorstelijke besluiten, spreekt het van zelf, dat alleen de Hooge Overheid ten deze de beslissing in handen heeft. Wordt dientengevolge door de wet aan de Kerk recht van bestaan en van vrije werkzaamheid gegund, dan doet het er weinig toe, of een lager magistraat haar vijandig is. Het hooger Gezag houdt hem in toom. Hij moet de wet eerbiedigen en helpen uitvoeren. Maar dan ook omgekeerd; is de lagere magistraatspersoon persoonlijk een minnaar van Gods Woord en een vriend der Kerk, dit stelt hem nog niet in staat, om, tegen de wet in, voor de Kerk op te komen. De persoonlijke overtuiging van de lagere overheden, kan daarom slechts in zooverre invloed uitoefenen op de positie der Kerk, als de wet speelruimte voor vrije handeling openlaat. Die speelruimte zal de vijand der Kerk gebruiken, om haar te plagen, waar hij haar niet vervolgen kan, en diezelfde speelruimte zal de geloovige magistraatspersoon zich ten nutte maken om de Kerk te steunen en te helpen. Maar in geen geval kan de lagere magistraat doen, alsof de wet niet bestond. Wie als geloovig belijder van den Christus zich bezwaard gevoeld, om wetten, die voor de Kerk ongunstig zijn, uit te voeren, moet uit zijn ambt treden. Iets waar in den regel voor de Kerk niets mee gewonnen, eer veel verloren is. Indien toch de plaats die hij openmaakt, wordt ingenomen door een vijand van Christus' Kerk, weet hij vooraf, dat de positie der Kerk er door verslechtert.

Een vijfde onderscheiding, waarop hier te letten valt, raakt de vraag, of de Overheid de positie, die zij tegenover de Kerk inneemt, laat bepalen door geestelijke motieven oftewel door eigen belang. De Kerk, eenmaal opgetreden en tot uitbreiding gekomen, wordt een macht. De band, die de leden der Kerken aan hun geestelijke leidslieden bindt, is inniger dan de band van Overheid en onderdaan. Door te kras tegen de Kerk in te gaan, brengt de Overheid alzoo de gehechtheid van haar onderdanen in gevaar; en zonder vrees voor tegenspraak mag gezegd, dat minstens de helft van de privilegiën, die oudtijds aan de Kerk geschonken zijn, haar werden gegund niet door den vromen zin der machthebbers, maar uit hun zucht om één invloed der kerkelijke aanhangers voor zich te winnen.

Een andere overtuiging kwam hier bij. In tijden dat een revolutionaire geest door de gemoederen toog, was het voor de Overheid van het hoogste belang, den invloed te sterken van de Kerk, die de gehoorzaamheid aan de Overheid en de eerbiediging van haar gezag tot Christenplicht stelde. Zoo steunde het altaar den troon. De religie vervulde de taak van onbezoldigd rijksveldwachter. En de vorsten, die deze hulp van de zijde der Kerk, ten behoeve van hun eigen positie, niet missen konden, zagen zich, ook zonder in het minst door vromen zin gedrongen te worden, gehoodzaakt de positie der Kerk op hun erf steeds weer te sterken. Zoo was er naast de geestelijke waardschatting, die in het opkomen der Kerk een gave Gods zag om het volk van het verderf te redden, allengs een geheel andere waardschatting aan de orde gekomen. Niet om haar aard en wezen, maar om de zijdelingsche vrucht die ze voor Overheid en volk afwierp, werd ze geëerd. En het is deze waardeering van haar zijdelings afgeworpen vrucht die thans nog bij de ongeloovige staatslieden voortduurt. Voor de Kerk als openbaring van het Lichaam van Christus gevoelen ze niets. Ze achten de Kerk een instelling waar zij en huns gelijken zich ver boven verheven gevoelen. Maar wat ze erkennen is, dat de Kerk, met name in „den nacht der Middeneeuwen", gelijk men het bij voorkeur uitdrukt, uitnemenden dienst heeft gedaan, om de nog wilde volken onder hooger invloed te brengen; dat die Kerk ook in den strijd tegen Spanje hielp voor onze vrijmaking; dat ze nu nog voor de lagere volksklasse en voor het platteland onmisbaar is; en dat ze ook bovendien historische rechten bezit, die men niet willekeurig mag krenken. Doch deze soort egoïstische of tijdelijke waardschatting heeft natuurlijk met de ideale roeping der Overheid als Gods Dienaresse niets gemeen. Als Dienaresse Gods moet ze de Kerk van haar God welkom heeten voor de eere zijns Naams en voor het heil van het volk; en alle waardschatting der Kerk, niet om wat ze is en beoogt, maar om wat ze anderzijds aan vrucht afwerpt, rekent op het stuk van beginselen niet meê.

Juist deze averechtsche waardschatting wijst ons op een zesde onderscheiding, beheerscht door de vraag, of Kerk en Staat zuiverlijk als twee instellingen van eigen natuur naast en ten deele tegenover elkander blijven staan, dan wel of Kerk en Staat hun zelfstandige positie tegenover elkander prijsgeven, en zich, onder wat vorm ook, dooreenmengen. De macht waarover de Kerk beschikte, haar invloed op het volk, haar heilig karakter in het oog der menigte, en de zijdelingsche vrucht die ze afwierp voor orde en wet, heeft reeds zeer vroeg de machthebbers bevreesd gemaakt, dat deze macht haar boven het hoofd zou groeien, en dat zij zelve, als oefenende een gezag van minder geestelijke natuur, in de schatting van het volk verlaagd zouden worden tot een lagere trap. Het is om dat gevaar te keeren, dat ze zich in de Kerk zelve met hun Overheidsgezag hebben ingedrongen, gelijk reeds Constantijn zich Bisschop noemde; dat de Czaar geestelijk hoofd van Ruslands kerk is; dat de Duitsche Luthersche vorsten aanspraak maakten op het hooge Episcopaat in de kerk, een pretentie die de koning van Pruisen nog steeds staande houdt; en dat ook in Engeland en hier te lande de Overheid zoo dikwijls op een positie *in* de kerk heeft gevlast. Dit is, gelijk licht valt in te zien, een verwarring van twee onderscheidene begrippen. In de kerk is ook de koning *onderdaan*, onderdaan van Christus, en heeft alzoo in de kerk niet te bevelen maar te gehoorzamen. Doch dit juist wilde men niet. Men wilde dan in de kerk *niet* diep knielen, maar in eere zijn, en om dit doel te bereiken vlocht men dan ook de kerk in het staatswezen, maakte er een staatsfunctie van, en ijkte haar tot staatskerk. De kerk, ter kwader ure door eerzucht gedreven, gaf hierin toe. En zoo is allengs die gewrongen en verwarde toestand geboren geworden, waardoor in tal van landen de kerk schijnbaar hoog in eere staat, en toch feitelijk geheel onder de macht van de Overheid is gekomen.

Een laatste onderscheiding, waarop in dit verband de aandacht moet worden gevestigd, betreft de verschillende wijzen, waarop de Overheid met de kerk in aanraking komt. Die aanraking is deels geestelijk van aard, deels formeel en uitwendig. Geestelijk komt zij aan de orde, voorzoover de Overheid aan de kerk geestelijken invloed toekent in zake de school, het huwelijk, de armverzorging, de zalving van den Vorst, de publieke gebeden, en zooveel meer; ook in zooverre ze ter wille van de kerk, met geweld, andere religiën belet op te komen, of te niet doet voor zooveel ze in het land bestonden. Dit noemde men dat de Overheid zelve als zoodanig professie deed van de Christelijke religie; iets wat veelal insloot dat alleen belijders van de Christelijke religie met gezag bekleed werden. Wat natuurlijk niet zeggen wilde dat alle Overheidspersonen, hoofd voor hoofd, tot den Christus bekeerd waren, maar alleen dat het hooge gezag als zoodanig publiekelijk verklaarde de Christelijke religie als de ware te erkennen en te zullen handhaven. Dit kwam er dan op neer, dat de kerk tweeërlei invloed kreeg. Vooreerst den invloed dien ze zelve op de consciëntien uitoefende, en ten andere den invloed dien de Overheid haar toebeschikte.

Doch geheel hiervan onderscheiden is de aanraking waarin de Overheid met de kerk komt door de uitwendige behoeften der kerk. De kerk moet een bestaanswijze in den staat hebben, ze moet optreden als instituut, als corporatie, als vereeniging, of in wat vorm ook, eenvoudig omdat ze zich in de geslachten voortplant, en alzoo een voortgezet bestaan moet hebben. Ze heeft bovendien noodig gebouwen voor haar eeredienst en samenkomsten, en moet deze op een of andere wijze verwerven en kunnen bezitten. Ze moet kunnen koopen, verkoopen, huren en verhuren. Ze moet middelen hebben om te bestaan, uit eigen hoofde of uit vreemde bron. Ze heeft de bescherming der politie noodig tegen ruw geweld. Kortom, de Kerk, hoe geestelijk ook van aard, heeft toch een uitwendig bestaan te voeren in den Burgerstaat, en het is alleen van de Overheid, dat ze de rechten verkrijgen kan, om dit te doen. Hier is alzoo rechtmatige gezagsuitoefening van de zijde der Overheid. Doch ook hiervan heeft de Overheid misbruik gemaakt, om de Kerk te wringen in een vorm die vreemd aan haar wezen was, en de Kerk heeft maar al te vaak zich dat onnatuurlijke getroost en laten welgevallen, indien de Overheid genegen bleek, om in de middelen van haar bestaan te voorzien. Zelfs in de dagen onzer vaderen leunde men te dezen opzichte schier uitsluitend op de goede gunste der Overheid. Het denkbeeld, dat de Kerk haar eigen middelen kon opbrengen, vond geen ingang. En het is met name hierdoor, dat de Kerk ook ten onzent, in de beste periode van onzen bloei, zoo jammerlijk in de macht der Overheid bekneld geraakte. Wel deden onze beste theologen steeds wat zij konden, om voor de vrijheid der Kerk in de bres te springen; maar feitelijk gingen onze Kerken reeds destijds onder het juk door. Dit nu heeft haar zelfstandige levenskracht zoodanig doen verminderen, dat ze, toen op het laatst der vorige eeuw de Staatsprivilegiën wegvielen, als een vaatdoek inzonken, en Willem I zoo goed als op geen verzet stuitte, toen hij eigenmachtig om alle Gereformeerde Kerken den genootschapsband sloeg.

Toch is met deze acht onderscheidingen nog niet genoeg gezegd: Er komt nu nog de veel interessanter onderscheiding bij tusschen een land, waar slechts ééne Christelijke Kerk bekend is, en een land waarin meerdere Christelijke Kerken institutair met uiteenloopende confessie en kerkinrichting optreden. Doch hierover in een volgend betoog.

„Bekleed met witte kleederen".

> Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen; en ik zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het boek des levens en ik zal zijnen naam belijden voor mijnen Vader en voor zijne engelen.
> Openbaring 3 : 5.

Omhangen worden met „*het witte kleed*" is gehuld worden in het gewaad van den Overwinnaar, in het eerekleed van den Triumphator, in de prachtkleedij van hem die zegepraalt.

Ook hier gaat de hooge beeldspraak door.

Alle volk uit die dagen kende het eerbetoon, dat ten deel viel aan hem, die den vijand versloeg en zegepralend uit den krijg wederkeerde. Tot in ons woord: Zege*pralen* toe, klinkt die juichtoon na. *Zege* is de overwinning, en *pralen* is schitteren. En zoo zegepraalde in triomfantelijken intocht de veldheer aan het hoofd van zijn vreugdedronken leger.

Aldus te triomfeeren voor aller oog, en onder het gejubel van al het volk zegepralend te worden ingehaald binnen de poorte, was de hoogste glorie die den dapperen krijger ten deel viel. Hij gealerd en in het glansgewaad ge-

huld, en zijn vijanden geketend aan zijn zegekar.

Nu is alle strijd en krijg, en zoo ook alle triomf op aarde, slechts de verzwakte afschaduwing van den grooten strijd tusschen het rijk van Christus en het rijk van Satan, en deswege alle aardsche triomftocht slechts het verflauwde beeld van den alles te boven gaanden triomf van hem die de poorte van het Nieuw-Jeruzalem binnentrekt.

Het beeld is dus niet gezocht. Het bood zich van zelf aan. En zoo gaat de Christus op Pathmos voort, den ingang van zijn verlosten in het rijk der heerlijkheid aldoor in het beeld van wie op aarde zegepraalt, te schetsen.

Uitgeput uit den strijd op leven en dood wederkeerend, wordt de moe gestreden held eerst verkwikt door den *Boom des Levens*, en gesterkt met het *verborgen Manna*. Daarop wordt de *witte keursteen* hem in den zegelring aan de hand geschoven. Het overwonnen heidensche wezen wordt geketend aan zijn zegekar. Hij ontvangt *macht over de heidenen*. Dan wordt het eereteeken van de *Morgenster* hem om den hals gehangen. En nu trekt men hem het eeregewaad aan, het *witte kleed*, dat Christus zelf hem geven zal.

„Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen."

Nu is hier een woordspel, dat voor wie er over heen leest, tot verwarring leidt. Er staat toch, er gaat onmiddellijk vooraf: „Gij hebt te Sardes eenige weinigen, die hun kleederen niet bevlekt hebben, en zij zullen met mij wandelen in het wit, overmits zij het waardig zijn."

Hier *schijnt* dus tweemalen van *dezelfde* kleederen gesproken te worden, maar het is *niet* zoo.

De kleederen die niet bevlekt zijn, beteekenen de kleederen, die gedragen worden *in* den strijd; het witte triomfkleed is het siergewaad dat wordt aangetrokken *nadat* de strijd ten einde liep en in zegepraal eindigde.

De kleederen, die men draagt gedurende den strijd, onder den strijd, zijn niet wit, maar gekleurd; ze zijn rood, ze zijn geel, ze zijn donker grauw, maar nooit zijn ze wit. Vlekken worden volstrekt niet alleen op het witte kleed gezien, maar op den rooden krijgsmantel, dien men destijds droeg, evenzeer.

De vlek bezoedelt, de smet ook op het roode kleed, bemorst en maakt vuil.

Maar heel iets anders is het *witte kleed*. Het witte kleed is het kleed des *lichts*. Het is het kleed dat geen kleur vertoont, maar waar de volle lichtglans van afschijnt. Het kleed als waarin de engel verscheen. Het kleed van het licht, als waarin Jezus op Thabor blonk. Het witte lichtkleed is het *kleed van den hemel*.

Het kleed, dat gewasschen wordt in het bloed van het Lam, is het aardsche kleed, het kleed waarin gestreden werd, het kleed dat bemorst werd in de hitte van den strijd. Beeld hiervoor was de roode krijgsmantel van den soldaat, gelijk die aan Jezus in het rechthuis werd omgehangen. En alleen van het roode kleed kan gezegd worden, dat het gewasschen wordt in bloed. Wordt er dus in Openb. 7 : 14 bijgevoegd dat ze diezelfde kleederen *wit* waschen, dan ziet dat op de verwisseling van het aardsche kleed met het witte kleed des hemels bij hun ingang in het rijk van glorie.

Maar altoos gaat dat onderscheid tusschen het *aardsche* kleed en het *hemelsche* gewaad door. Het hemelsche gewaad vertoont geen tint, maar enkel glans, en het *kan* niet bezoedeld worden. Het aardsche kleed draagt kleur, en wordt omdat het bezoedeld wordt, gewasschen.

Wit is geen kleur, zoomin als *zwart*. *Zwart* is de donkerheid, die in het vale grauw geen enkele tint doet uitkomen. En *wit* is geen kleur, omdat het alle kleuren in zich besluit. Wit is de hoogste lichtglans, evenals het ijzer *wit*gloeiend kan worden. En het is eerst als de lichtstraal breekt, dat het blauw, het rood en geel, als de drie hoofdkleuren, en straks uit deze drie alle overige tinten zich ontwikkelen.

Vandaar dat de Schrift ons zegt, dat God zich met het licht bekleedt als met een gewaad. Vandaar dat van de Engelen Gods geschreven staat, dat zij bij het geopend graf van Jezus blonken in de gedaante van een bliksem, en met een kleeding wit gelijk sneeuw. En vandaar niet minder, dat er van Jezus op Thabor geschreven staat: dat „zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en dat zijn kleederen *wit worden gelijk het licht*" (Matth. 17 : 2).

Ook in de beloften aan die van Sardes spreekt alzoo hetzelfde, wat we telkens vonden: wat Jezus aan den Overwinnaar toezegt is de glorie die hijzelf bezit. „Macht over de Heidenen gelijk Hij diezelf van den Vader ontving". „Zitten met Hem op den troon, gelijk Hij zelf gezeten is met den Vader in zijnen troon". En zoo ook hier: „Ze zullen *met mij* wandelen in witte kleederen". (Openb. 3: 4.)

God zelf door het licht omringd als een gewaad. De Middelaar in zijn glorie omkleed met een kleed, wit gelijk het licht. En zoo ook de verloste die overwint, omhangen met het lichtgewaad, met het kleed dat als de sneeuw niet slechts blank in zijn wit is, maar in zijn wit alle glansen schitteren doet.

Dit kleed is het wisselkleed.

Gelijk de held die triomfeerend de zegekar beklom, het krijgsgewaad, waarin hij den strijd gestreden had, uittoog en verwisselde met het blanke kleed van den triumphator, zoo ook wordt het kleed dat we hier op aarde dragen, in eigenlijken en in overdrachtelijken zin ons bij het sterven uitgetogen, en met lichtgewaad des hemels verwisseld.

Het lichaam wordt *veranderd*. Het is *hetzelfde* lichaam dat eerst in den dood gaat, en dan onsterfelijk wordt opgewekt in glorie. Maar niet alzoo het kleed. Het kleed wordt afgelegd, het kleed wordt niet veranderd. Maar het blinkend lichtgewaad des hemels komt voor het onbruikbaar geworden kleed *in de plaats*.

Het aardsche kleed is een *bedekking onzer schande*, en daarom in het paradijs door God zelf den gevallen mensch met het lammerenvacht omgehangen. Het *hemelsche* gewaad is verhooging van glans en heerlijkheid, ons omgehangen bij ons ingaan in het rijk van glorie.

De held, die als hij de zegekar gaat beklimmen, het strijdkleed uittrekt en het witte eerekleed aantrekt, spreekt daarmee uit, dat de strijd voleindigd is, dat geen vijand hem meer ten strijde uitdaagt, dat de bloedige taak afliep, en dat hij nu, voor geen bespatting met het bloed van den vijand of met bloed uit eigen wonden meer beducht, een kleed aantrekt, dat geen vlek of rimpel meer duldt.

Zegt derhalve onze Heiland aan hen die ten hemel ingaan, als overwinnaar en overwinnaresse ook dit heerlijke toe, dat Hij ze bekleeden zal met het *witte kleed des lichts*, dan spreekt dit uit, niet *de verzoening;* daarvan gewaagt het gewasschen kleed, wat een heel ander beeld is; neen, maar de voleinding van de moeite des worstelens, het ingaan van den eeuwigen Sabbath, het voor eeuwig vieren van alle booze werken, het niet meer door Satan, of zonde *kunnen* verlokt of verleid worden, het niet meer *kunnen* gewond worden, het boven allen strijd verheven zijn, het onvatbaar gemaakt zijn voor alle verloksel der zonde, omdat over *de zonde*, over de wereld en Satan is getriomfeerd.

Hier beneden telkens Satan en zijn demonen om óns lachend, als we *weer* uitglijden en ons kleed bezoedelen. Maar daarboven wij in onzen heiligen triomf om Satan en zijn demonen lachend, met het heilig lichtgewaad als ons pantser, waar geen enkele pijl van den Booze meer doordringt.

In het lichtgewaad, en in dat lichtgewaad veilig.

Uit de Pers.

Ten vervolge op zijn vorig stuk, levert Prof. Dr. Bavinck thans zijn klachte in tegen de Vrije Universiteit, die, in tegenstelling met wat Lausanne en Heidelberg deden, algeheel gemis aan tegemoetkoming zal hebben betoond.

Het stuk luidt als volgt:

De Bazuin van de vorige week stelde in het licht, welke vriendelijke tegemoetkoming de studenten der Theologische School bij de voorzetting en voltooiing hunner studiën aan buitenlandsche Hoogescholen ondervonden.

Thans willen wij aanwijzen, welke toenadering aan onze studenten betoond werd, als zij hunne studiën wilden voortzetten en den doctoralen graad wilden behalen aan de Vrije Universiteit.

Tegenover de drie gevallen, welke de vorige week werden vermeld, stellen wij thans andere drie, welke de houding van de Vrije Universiteit tegenover de studenten der Theologische School voor een ieder duidelijk kunnen maken.

Het *eerste* geval is dat van den heer Bouwman, thans predikant te Hattum, die in Juli 1887 hier het litterarisch examen aflegde en tot de theologische lessen toegelaten werd, maar in October 1887 zijne studie voortzette aan de Stadsuniversiteit te Amsterdam en zich in Jan. 1888 ook als theologisch student liet inschrijven aan de Vrije Universiteit.

Na in Juni 1889 candidaatsexamen te hebben afgelegd aan de Stedelijke Universiteit en na tot in Mei 1890 aan beide Hoogescholen de colleges te hebben gevolgd, keerde de heer Bouman naar Kampen terug, deed in Juli 1890 't eerste candidaatsexamen, in Juli 1891 het tweede candidaatsexamen en werd toen voor de Ger kerken beroepbaar verklaard.

Toen hij daarop in Sept. 1891 ook in Amsterdam zijne studiën wilde voltooien, had hij meer en meer bezwaar gekregen, om dit te doen aan de Stads universiteit en wilde hij veel liever alleen promoveeren aan de Vrije Universiteit. Het was toen ook juist in den tijd, dat de vereeniging van de Christ. Geref. kerk en de Ned. Geref kerken aan de orde was en de Vrije Universiteit eerlang waarschijnlijk in nauwer verband met onze kerken zou komen.

Op advies van schrijver deres besloot daarom de heer Bouwman, om zich tot den Senaat van de Vrije Universiteit te wenden met het verzoek, of hij daar niet in de Theol. Faculteit zou kunnen promoveeren.

Voordat hij de officieele aanvrage deed, legde hij een bezoek af bij den toenmaligen Rector der Vrije Universiteit, om zijn oordeel in te winnen. Deze gaf hem ten antwoord, dat hij zeer goed aan de Vrije Uuiversiteit kon promoveeren, *mits hij alle examens overdeed*. Des noods kon het propaedeutisch examen hem kwijtgescholden worden; maar van vrijstelling van het candidaats-examen was geen sprake.

De heer Bouwman wees den Rector erop, dat hij candidaatsexamen had afgelegd aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam en aan de Theol. School te Kampen; dat hij bijna drie jaren aan de Vrije Universiteit de colleges gevolgd had in dogmatiek, dogmen-geschiedenis, encyclopaedie en kerkrecht; dat de Theol. Faculteit van de Stadsuniversiteit hem reeds vergund had, om over een paar maanden doctoraal te doen. Zelfs gaf hij bescheiden in overweging, of hij met het oog op zijn bijzonder geval niet met een aanvullingsexamen zou kunnen volstaan, of bij het doctoraal examen aan een zwaarder onderzoek onderworpen kon worden.

Maar het antwoord was: hoe beleefd en vriendelijk ook, *bezlist afwijzend*. En er werd nog bijgevoegd, dat een schrijven aan den Senaat om vrijstelling onnoodig was, wijl er zeker niet gunstig op zou worden beschikt.

De heer Bouwman keerde daarom naar de Stadsuniversiteit terug, legde er in Juni 1892 het doctoraal examen af en behaalde er ten volgen jare den graad van Doctor in de Theologie.

Het *tweede* geval is dat van de heeren van Andel en Haan. Deze hadden in Juli 1896 aan de Theol School het candidaatsexamen afgelegd en gingen na de groote vacantie van dat jaar naar de Vrije Universiteit.

Ofschoon verschillende Hoogleeraren reeds hadden te kennen gegeven, dat er wel van admissie- en propaedeutisch examen, maar *niet* van het *candidaatsexamen* vrijstelling kon worden verleend, richtten beide heeren toch een officieel schrijven aan den Senaat d.d. 2 Nov. 1896 met verzoek, dat hun het candidaatsexamen mocht worden kwijtgescholden, op grond van het door hen reeds aan de Theol. School afgelegde candidaatsexamen.

Dit verzoek werd door de Hoogleeraren der Theol School in een schrijven aan de Hoogleeraren van de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit gesteund.

Maar het antwoord, zoowel aan de Hoogleeraren der Theol School als aan de heeren van Andel en Haan, kwam hierop neer, dat volgens de bestaande bepalingen alleen candidaten in de Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit tot het doctoraal examen konden worden toegelaten en dat van dezen eisch door niemand dispensatie kon worden gegeven.

Deze gevallen dienen ter zake, en zullen na het zomerreces door ons besproken worden.

Anders staat het met wat Prof. Dr. Bavinck hierop nog volgen laat, in dezer voege:

Het *derde* geval is van eenigszins anderen aard, wijl het niet de erkenning van het candidaats-, maar van het admissie- en het propaedeutisch examen betreft. Maar het is in zijne soort toch niet minder welsprekend.

Een student van het propaedeutisch jaar alhier verloor in het begin van het jaar 1899 zijn vader door den dood en moest daarom voor een tijd naar huis komen, om toezicht te houden op de zaak zijns vaders, wijl zijne broeders en zusters allen jonger van jaren waren dan hij.

Daar zijn ouderlijk huis in de nabijheid van Amsterdam gelegen was, besloot hij, de Theol School te verlaten, en student te worden aan de Vrije Universiteit, wier colleges hij gemakkelijk met enkele minuten sporens bezoeken kon.

Maar hij was hier aan de Theol School reeds geruimen tijd bezig, om zich voor te bereiden voor het propaedeutisch examen, en wilde dit daarom gaarne eerst hier afleggen, om dan na de groote vacantie naar de Vrije Universiteit te gaan.

Hij wendde zich tot een der Hoogleeraren met de vraag, of dit mogelijk was en of zijn propaedeutisch examen zou worden erkend.

Maar het antwoord was wederom afwijzend. De doelde student kon wel eens het verzoek indienen, of hij van het *admissie*-examen kon worden vrijgesteld, maar de Hoogleeraar kon volstrekt niet zeggen, of dit verzoek zou worden ingewilligd. In elk geval was er van vrijstelling van het *propaedeutisch* examen geen sprake. Dan konden er, zoo werd gezegd, wel komen, die in Juli eind-examen deden aan het gymnasium te Kampen en in de daaraanvolgende maand September aan de Theol. School propaedeutisch examen aflegden. De eischen waren te Kampen minder. De studie aan het Geref. gymnasium te Amsterdam en aan de Vrije Universiteit strekte zich verder uit. In geen geval kon de aspirant dus rekenen op vrijstelling van het propaedeutisch examen.

Hier is sprake van een privaat gesprek van een jong man met een hoogleeraar, en dus in geen enkel opzicht van een daad, advies of besluit *der Universiteit*.

Dit geval had dan ook niet mogen vermeld zijn. We zullen later aantoonen waarom niet.

Nog belooft Dr. B. een slotwoord.

Men ziet nu eens, hoe goed we deden, deze zaak ter sprake te brengen. Er zat blijkbaar tendeze zekere *wrok* tegen de Vrije Universiteit, en daar dit niet uitgesproken werd, kon geen weerspraak volgen.

Thans daarentegen zijn we aan broederlijke bespreking toe, en zal ook dit „zeer" spoedig de wereld uitgaan.

Twintigste Jaarlijksche Samenkomst
van de
Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag.

De „twintigste jaarlijksche samenkomst van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag" werd ditmaal in Haarlem gehouden. Vanzelf gaan, op zulke herinneringsdagen, de gedachten terug naar het verleden, en dan komt de tiende jaarlijksche samenkomst in het geheugen terug. Die werd gehouden te Amsterdam, en bij die gelegenheid had men rijke dankensstof. Immers allerlei bestrijding, smaad en verachting had de Vereeniging op haar levenspad ontmoet, aan zorgen had het haar niet ontbroken. Het was een worstelen geweest om staande te blijven, maar ze mocht getuigen: hulpe van God ontvangen hebbende staan wij tot op dezen dag.

En zie, sinds zijn we weer tien jaar gespaard. Ook jaren van worsteling, van smart. De tegenstand mocht in vele opzichten minder bitter zijn geweest, hij was niet minder beslist; de smaad, ook van „vrienden", bleef ons evenmin vreemd; maar toch er is op nieuw reden tot zeer ootmoedigen dank.

Thans nu de Vereeniging twintig jaar bestaat, ziet zij door Gods genade het zaad, onder tranen vaak gezaaid, ontkiemen en vruchten voortbrengen. Door heel ons vaderland vindt men de mannen, die aan de Hoogeschool der Vereeniging hebben gestudeerd, en die in het volle, rijke leven de beginselen indragen, verdedigen en toepassen, wier heiligheid hun aan de Vrije Universiteit lief werd.

In steeds breeder kring werkten die beginselen door; steeds grooter wordt het aantal hunner bekwame verdedigers met woord en pen, en wie ook met en in onze jaarvergaderingen meeleeft, hij smaakt en ziet ook in dit opzicht, dat de Heere goed is, en welgelukzalig de man die op Hem vertrouwt.

Zelfs dat we ditmaal in Haarlem de plek voor onze jaarvergadering kozen, is in dit opzicht niet zonder beteekenis. Haarlem, de provinciale hoofdstad van het zoo door en door moderne Noord Holland. Haarlem dat wel bekend is om allerlei schoone, dat de natuur in overvloedige weelde kwistig daar rondstrooit; dat wel een wijdvermaarden historischen naam bezit; dat op de erve der kunst als op die der wetenschap met eere wordt genoemd; dat Haarlem is niet bekend door zijn krachtig, frisch geestelijk leven. Onze Calvinisten vormen er slechts een zeer kleine schare; niet vele rijken, niet vele edelen hebben zij in den strijd te brengen; en toch — aan den maaltijd wees Ds. Van Schelven er terecht op — ook in Haarlem — zij het een schoone profetie voor geheel Noord-Holland! — winnen we aan kracht.

Dat was duidelijk reeds voor hen die zich opmaakten om de

URE DES GEBEDS

bij te wonen, die aan den avond van den 27sten Juni werd gehouden in de Noorderkerk. Het nette kerkgebouw had zeker beter gevuld kunnen zijn; maar toch voor Haarlem had men alle reden van tevredenheid. Er waren nog maar weinige menschen uit de andere plaatsen van ons land; alleen de Friezen waren op hun post, en enkele Amsterdammers. Maar overigens waren het onze Haarlemsche vrienden, die nederzaten om te luisteren naar het schoone woord, dat Ds. Oranje tot de schare richtte.

Ds. C. Oranje, predikant te 's-Gravenhage, ook een kweekeling van de Vrije Universiteit, ging de schare, nadat zij de verzen 2 en 4 van Psalm 25 gezongen had, voor in gebed, en sprak naar aanleiding van 2 Kon. 4 : 38—41.

Daarin wordt verhaald, dat Eliza, de man Gods, de profetenschool te Gilgal bezocht, terwijl er honger is in het land, en een der profetenzonen wilde kolokwinten heeft verzameld tot spijze voor zijn medegenooten. Deze spijze is vergiftigd, en nu wordt op last van Eliza meel in die vergiftigde spijze gebracht, waardoor alle kwaad weggenomen en de spijze bruikbaar wordt.

De spreker begon met een duidelijk denkbeeld van het leven der profetenzonen te geven en zette het doel en de beteekenis van Israëls profetenscholen uiteen.

In de dagen van Eliza's bezoek leden de jongeren der profetenscholen meê in den algemeenen jammer van den hongersnood, en het is in dien nood, dat een hunner uitgaat om spijze te zoeken en die meent te hebben gevonden.

Doch nauwelijks wordt het voedsel aan de lippen gebracht, of ze komen tot de schrikkelijke ontdekking, dat die spijze vergiftigd is en in hun angst wenden zij zich tot den profeet met den uitroep: „Man Gods, de dood is in den pot."

En nu gebiedt de profeet, dat in die vergiftigde spijze meel zal worden ingebracht, en dat geschiedt met deze heerlijke uitkomst, dat de Goddelijke genade, in de vergiftigde spijze gelegd, het doodelijk gif vernietigt. Dit wonder in dezen kring doet denken aan Jezus' woord: „en al is het dat zij iets doodelijks drinken, het zal hun niet schaden."

In schoone bewoordingen toonde Spr. aan hoe uit dit wonder blijkt dat de uiterlijke aanraking met het kwade gevaarlijk is; de uiterlijke aanraking met het goede niet geneest.

Immers zeer zekerlijk ligt er gevaar voor den gezonde in de aanraking van het besmette, het onreine; en zulk een uiterlijke aanraking geneest ook het besmette, het onreine niet.

Zonde erft over, maar genade is geen erfgoed; alleen wanneer de genade inwerkt in het zondig menschenhart wordt de zonde gedood.

Het meel, op Eliza's bevel aangedragen, wordt niet slechts over de wilde kolokwinten heengestrooid; neen het wordt er doorheen gewerkt, er in gebracht; en dat inbrengen en doorwerken neemt het vergif weg.

Op zichzelf is hierin niets wonders.

Immers de ervaring leert, dat de inwerking van het goede het kwade uitdrijft en te niet doet. Zie op het gebied der geneeskunde bijv. hoe een weinig medicijn de ziekte uitdrijft, zoodra het geneesmiddel slechts zijn werking kan doen. Die ervaring is een algemeene, op ieder gebied; ook op het hoogste en heiligste. Want God de Heere heeft door den éénen mensch, Christus Jezus, in deze door de zonde verdorven wereld in te brengen, een eeuwige verlossing teweeg gebracht.

Het wonder moet dan ook niet hierin gezocht, dat door de inwerking van het meel het gif werd gedood, maar hierin, dat dit niet procesmatig ging; dat er, om zoo te spreken, geen tijd voor noodig was. Dat, wat langs proces matigen weg geruimen tijd zou gevorderd hebben, nu in één oogenblik als het ware werd volbracht.

En nu het wonder van Gilgal toepassend op de gelegenheid, die ons hier saambracht, vestigde spreker er de aandacht op, dat de Vereeniging voor Hooger Onderwijs de Eliza-taak heeft te vervullen en gezond voedsel heeft te brengen in de vergiftige spijze der valschelijk genaamde wetenschap.

Alleen, de arbeid der Vereeniging geschiedt procesmatig; daarbij is de tijd niet overbrugd; is geen wonderdadige afwijking van den gewonen gang van zaken op te merken.

Onze Vereeniging erkent het feit der zonde, en belijdt, dat ook de wetenschap door de zonde bedorven is; zij kan alleen door de inwerking der Goddelijke genade worden hersteld.

En nu is het haar arbeid om in die vergiftigde en ontaarde wetenschap het meel van Gods Woord in te brengen. Niet de wetenschap, en dan Gods Woord er naast; niet een wetenschappelijk vertoog van een hoogleeraar met een paar stichtelijke opmerkingen er bij gevoegd; neen, het zuivere meel der onvervalschte openbaring Gods moet in de wetenschap worden ingebracht, opdat zij geheel gezond worde en bloeie tot eere van des Heeren naam. Als eenmaal Maria van Bethanië is onze Vereeniging neergezeten aan de voeten des Heeren, om het eene noodige te ontvangen, dat nimmermeer zal worden weggenomen.

Die arbeid der Vereeniging vraagt tijd, en aller hartelijke inspanning, maar is ook een arbeid door God den Heere gewild. Vandaar dat wij recht hebben tot den God ook der wetenschappen te gaan en Hem te vragen ons werk te kronen met zijn zegen.

Maar er is niet alleen recht om te bidden, ook de nood drijft ons uit naar den troon der genade.

Immers, hoe dankbaar we zijn voor alle rijke zegeningen, die ons toekwamen uit de goede hand onzes Gods, we zijn zoo klein van kracht. Onze Hoogeschool heeft nog slechts een drietal faculteiten, en volledig zijn die nog niet bezet. Hoe verlangen we naar een Medische-, naar een Wis- en Natuurkundige faculteit; naar zooveel dat ons ontbreekt. Naar mannen bovenal, die met de hun van God geschonken gaven en talenten het zuivere meel kunnen mengen in de door de zonde vergiftigde wetenschap.

Immers in onze nederheid staan we tegenover een macht, die ontzettend groot is. Het kwaad nam zoo groote proportiën aan; onze tegenstanders zijn velen op allerlei gebied.

Zeker de nood drijft ons tot bidden uit; maar we kunnen bidden in het vaste geloof, dat God de Heere ook hier zijn almacht zal toonen.

Een weinig meel in de vergiftigde spijze doodde door Gods genade het gif, dat de Profetenzonen bedreigde; en ook onze kleine kracht zal, door God gezegend, tot heerlijke uitkomsten leiden. Al hebben we dan ook faculteiten waarin slechts één hoogleeraar arbeidt, geen nood, onze hulpe is niet van de menschen maar van Hem, wiens kracht in zwakheid wordt volbracht.

Nadat vervolgens door de schare Ps. 20 : 4 en 5 was gezongen, ging Ds. Oranje haar voor in deu gebede, waarin hij de nooden en behoeften der Vereeniging, en van de School die zij oprichtte, den Heere opdroeg.

De Haarlemsche Regelings-commissie had de hoffelijkheid om, na afloop van de Ure des Gebeds, de vrienden en belangstellenden te ontvangen op de bovenzalen van het vriendelijk Brongebouw, dat aan den ingang van den Haarlemschen Hout ligt. Van de noodiging der Regelings-commissie was door velen gebruik gemaakt, en men gevoelde zich in deze samenkomst dadelijk op zijn gemak.

Men bleef hier eenige uren onder gezelligen kout bijeen, ontmoette vrienden uit verschillende streken des lands; haalde oude herinneringen op; zoodat de tijd maar al te snel voorbijvloog en deze genotrijken avond opgewekt en blijde gesloten werd.

DE JAARVERGADERING.

Precies te 9 ure zou de Jaarvergadering aanvangen, en het bleek, dat zij druk bezocht zou worden. Want niet alleen onze vrienden en vriendinnen uit Haarlem, maar ook zeer velen van elders waren op den bestemden tijd aanwezig. De treinen uit Amsterdam hadden heel wat aangebracht, maar ook uit Leiden, Den Haag, Rotterdam, uit Utrecht, uit Zeeland zelfs waren ze opgekomen, om den jaardag onzer Vereeniging meê te vieren. De vergadering droeg een echt nationaal stempel, en vulde de groote zaal van het Brongebouw geheel. Later in den morgen zelfs moest op de galerijen plaats worden gezocht.

De leiding der jaarvergadering was door heeren Directeuren opgedragen aan *Prof. Dr. W. Geesink*, die de vergadering deed zingen de verzen 7 en 8 van Psalm 89, en haar daarna voorging in gebed.

De Voorzitter sprak daarna de vergadering ongeveer als volgt toe:

Ik heet U welkom in Haarlem, in deze stad, zoo rijk aan historische herinneringen, die wij allen reeds in onze schooljaren hebben opgedaan. Historische herinneringen door Huygens saamgevat in een dier Stede-stemmen, waarin Haarlem spreekt:

Al heb ick 't myner tyd der Vorsten Hof gevoedt,
't Is mijn geringhste roem, mijn hooghste staet in 't [bloed,
Der Goddeloosen bloed; van doen myn' staele kielen
Haar Ys'ren Haven-touw aanvaerdden te vernielen
't Huys heb ick oock voor God, voor goed en [vryigheit
Myn 'Borgeren gewaeght, en Spagnen noyt gevleidt.

Historische, maar ook herinneringen aan wetenschap, aan religie en aan kunst wekt Haarlem bij ons op. Ik heb u uit de talrijke schare van groote burgers slechts te noemen een Johannes Hoornbeek, een Jacobus Trigland, een Pieter Teyler v. d. Hulst, een Pieter Langendijk, een Nicolaas Beets en — het zal u wel niet bevreemden, dat ik thans hèm niet vergeet — een Frans Hals.

Frans Hals, de kunstenaar, de schilder van wien een dankbaar nageslacht hier, juist in deze maand, het standbeeld heeft onthuld. Een standbeeld voor Frans Hals, bij wien het gemis aan overeenstemming tusschen het ethische en het esthetische, indien ge zijn levensboek opslaat, u zeker niet weldadig aandoet, maar wiens moraliteit van niet te best allooi toch nooit aan de artisticiteit van zijn werken heeft te kort gedaan. Door niemand is dit, naar het mij voorkomt, schooner en juister gezegd, dan door Schaepman, in deze woorden, die hij den held van het feest omtrent zich zelf liet spreken:

Verloren heel mijns Vaders have en gave,
Maar nooit de gave van mijn grooten Vader,
Daarboven in den hemel, mijn genie!
Nooit heb ik mijne kunst in 't slijk geworpen,
De alreine nooit door 't varkensdraf gesleurd,
De heilige nooit tot veile deern vernederd,
Tot geile schaamteloosheid nooit geleend.

Dan, niet alleen omdat Hals' feestdag, nog slechts enkele dagen achter ons ligt, noemde ik u hem. Ik heb er nog een anderen grond voor. Hals toch is de kunstenaar van het portret en ik wil tot u spreken over 'n portret.

Het schilderen van het portret is een bijzondere soort van kunst. Het komt daarbij op aan de uitwendige verschijning van 'n mensch zoo weêr te geven, dat het individueele, het eigenaardige, het karakter wat dien bepaalden mensch van andere menschen onderscheidt er in uitkomt. Dat individueele, dat ligt in het gelaat, en spreekt uit het oog als openbaringen van de eigen ziel van 'n mensch. Niet altijd, ook niet altijd even duidelijk, zeker! Maar het is juist de portretkunstenaar, die door een lange en telkens herhaalde waarneming, een mensch in de oogenblikken dier zeltopenbaring zoekt, ja soms zelfs betrapt. Daarom staat dan ook het portret zooveel hooger dan de photographie, wijl juist deze laatste ons niet de individualiteit in al haar rijkdom, maar slechts in de toevallige, vaak opzettelijke verschijning van een kort oogenblik geeft.

En portretten van zoo superieure artisticiteit als op Hals' regentenstukken en schuttersmaaltijden, waar uit iedere tronie een menschenziel met al haar hoogsels en diepsels u toespreekt, zijn niet ook zonder zedelijke beteekenis. Voor ons om er de *menschen* van 't verleden uit te leeren kennen, en eens voor die menschen zelf hadden zij een zedelijke beteekenis nog in hooger mate.

Niet ieder toch valt het voorrecht te beurt door een kunstenaar bij de gratie Gods te worden geportretteerd. Maar aan wien dat overkomt is een, niet te versmaden, bijdrage tot toeneming in zelfkennis geschonken.

Dan, ook als u dat nu niet overkomt en waarschijnlijk wel nimmer overkomen zal, is het derven van dit voorrecht nog wel te verhelpen.

Ik zal u zeggen hóe. Men moet er dan achter zien te komen wat de tijdgenooten en onderhen de scherpzienden van ons denken, van ons zeggen. Vooral is niet ondienstig daarbij ook te letten op wat de tegenstanders zeggen. Ik verzeker u, indien het u dus gelukt uit de verschillende trekken waarmee uw bestaan zich afspiegelt in het bewustzijn uwer tijdgenooten, wat de Duitschers noemen een „Gesammtbild" te verkrijgen, bet zal voor uw zelfkennis een even voortreffelijk middel zijn als het beste portret. En dit geldt nu niet alleen van individuën maar ook van grootere of kleinere gemeenschappen; maar ook van vereenigingen tot een althans eenigermate ernstig doel.

In zulke vereenigingen toch is en werkt één geest die alle leden, gelijk de ziel het lichaam, beheerscht; en er werkt één leidende gedachte, die er het wezenlijke, het eigenaardige, het karakter van is.

Dit nu geldt ook van onze Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag en haar, die uit haar voortgekomen is, onze Vrije Universiteit.

En vragen wij, hoe zich haar beeld afspiegelt in het bewustzijn onzer tijdgenooten, met name onzer tegenstanders, dan meen ik niet mis te tasten, dat het antwoord is: een pogen om op eigenaardige en dat is hier *gereformeerde* wijze, religie en wetenschap met elkaar in overeenstemming te brengen.

Daar staat het portret.

Uw portret.

Niemand uwer zal wel ontkennen dat het lijkt.

Laat mij u tot versterking van den geest die ons bezielt, tot verbeldering van de ééne gedachte die ons leidt, eenige oogenblikken spreken van: *de overeenstemming tusschen religie en wetenschap*.

Of er zulk een overeenstemming mogelijk is; zoo ja, door welk middel die te verkrijgen is; en eindelijk, hoe door ons, Gereformeerden, dit middel dan moet toegepast. Zietdaar in hoofdtrekken u den loop mijner gedachten geteekend.

Allereerst dan of er overeenstemming tusschen religie en wetenschap mogelijk is?

Door velen onzer tegenstanders onder de tijdgenooten wordt deze vraag ontkennend beantwoord. Vandaar dat, waar ons beeld in het bewustzijn staat, er zich tevens een gevoel van onlust mee paart; een gevoel dat zich nu meer dan twintig jaren ook in woorden, ja zelfs in daden geuit heeft.

Ik zal u nu niet lang bezig houden met wat onder de tegenstanders Jan Rap van ons zegt, dat toch is minder ter zake en maakt ons niet veel wijzer. Trouwens die bezit niet eens een goed portret van ons. Heel dat gedoe van die „fijnen", die hij niet recht vertrouwt, met „wetenschap" waarop hij het, — behalve als hij bang is om dood te gaan of als hij een proces moet voeren, — ook al niet heeft, begrijpt hij niet recht. En op zijn schaftuur onder de kameraden of op het bitter uurtje in de societeit, ja ook après dîner onder zijn pousse café — want de stamboom van het geslacht vertakt zich als die van Zola's Rougon-Macquart onder alle rangen der samenleving — in die gewichtige oogenblikken van zijn leven dan orakelt hij, en dan altijd met een knoop er op, „dat het met die doleerende Universiteit eenvoudig mallighèld is." — Nu wordt daar nu eens wijs uit. Zoo veel begrijpen wij, dat deze tegenstander niets van ons begrijpt en dan óók nog dat hij ons niet best zetten kan.

Jan Rap, met wien een debat over het onderwerp een onbegonnen zaak is, laten wij er dus buiten. Neen, als ik spreek van tijdgenooten bij wie ons streven een gevoel van onlust wekt, dan heb ik op het oog ernstige menschen naar wie te luisteren het de moeite van luisteren waard is. Hier de mystieke vrome en daar naast de onvrome geleerde — en tegenover die twee, als derde groep, de man, die zich het bekende woord van den Duitschen wijsgeer tot devies heeft gekozen: „met het hart een Christen en met het hoofd een heiden." Toch is er, zal de groepeering onzer serieuse tegenstanders volledig zijn, nog een vierde groep, doch die noem ik u straks. Zulk een